Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

DYVEKES GAARD

AMAGER TORV 16

HISTORISK-TOPOGRAPHISK BESKREVEN

VED

O. C. NIELSEN,

CASSERER, TOPOGRAPH.

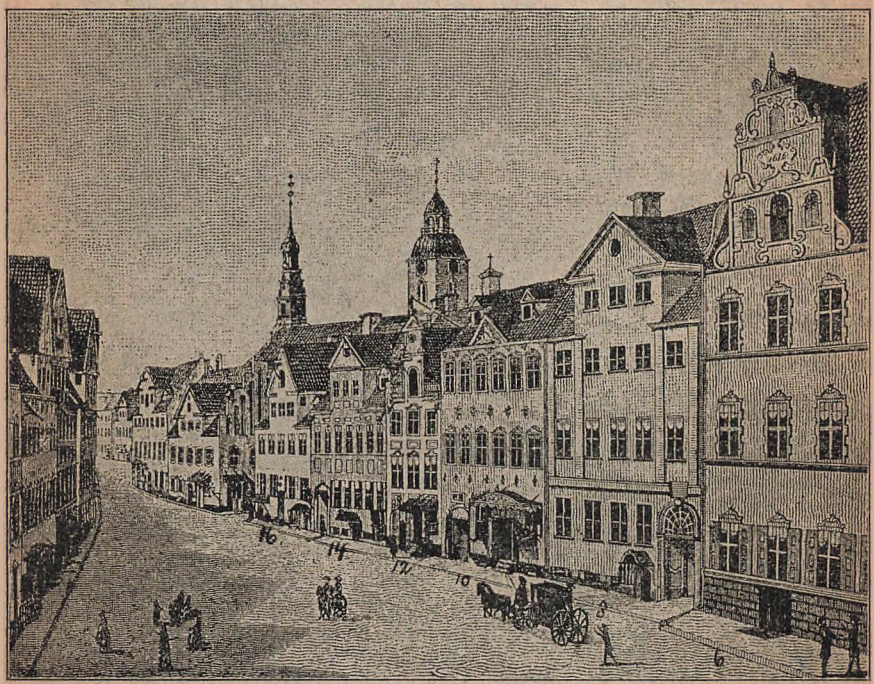

Amager Torv 1732.

ARNOLD BUSCK

KJØBENHAVN

1923

DYVEKES GAARD

AMAGER TORV 16

HISTORISK-TOPOGRAPHISK BESKREVEN

VED

O. C. NIELSEN,

CASSERER, TOPOGRAPH.

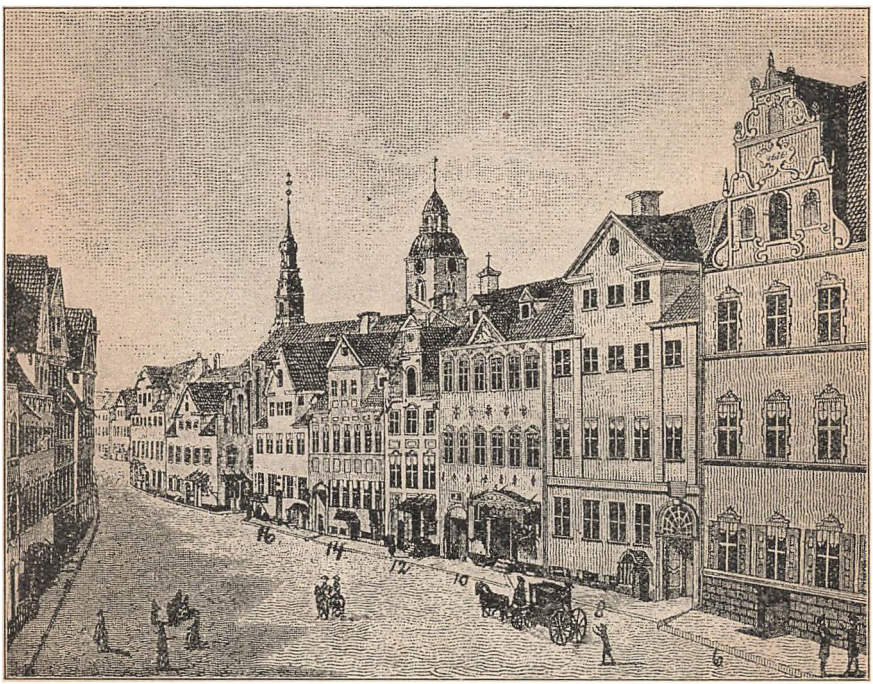

Amager Torv 1732.

ARNOLD BUSCK

KJØBENHAVN

1923

NORREBROS BOGTRYKKERI
KR. ERIKSEN AL. BRÆDSKOADE 3

DYVEKES GAARD

AMAGER TORV 16

Nærværende historisk-topographiske Beskrivelse af Ejendommen, Amager Torv 16, med dertil hørende Beretning om de skiftende Ejere, og hvad der iøvrigt knytter sig til Stedet, er hovedsagelig udarbejdet paa Grundlag af indhentede Oplysninger og Udskrifter fra Landsarkivet, Thinglæsningskontoret, Bygningskommissionen, Stadskonduktøren, Kjøbenhavns Brandforsikring og ved en systematisk Gennemgang af Matrikel Registrene og af de i Raadstue Arkivet beroende Mandtals- og Indkvarteringslister samt støttet til Kjøbenhavns Diplomatarium og byhistoriske Værker og Skrifter.

Efter indgaaende Undersøgelse og Granskning af det tilvejebragte, omfattende, byhistoriske Materiale, Kort og Grundtegninger, vedrørende Amager Torv 16, er jeg bleven i Stand til i efterfølgende Beskrivelse at fremføre Beviser, som lader al Tvivl ude og fastslaar som en uomstødelig Kendsgerning, at her er vitterligt Stedet, hvor Dyvekes Hjem var i den korte Tid hun levede inden for Byens Mure, og ikke paa det modsatte Hjørne, som nogle Historieskrivere beretter. Man hører ogsaa ofte „Hafnias Gaard", Amager Torv 6, benævnt Dyvekes Gaard, hvilket røber mangelfuld Kendskab til de byhistoriske Facta. Folk ved, at det skal være paa Amager Torv, men heller ikke mere, og har saa paa Grundlag af denne fattige Viden, og hvad de har hørt saa mange andre har sagt, slaaet sig til Ro med, at Hafnias Gaard,

der springer i Øjnene ved sin fine og fornemme Stil, sine svejfede Gavle og Frontespicer, maa have været Dyvekes. Hafnias Gaard, som nu ejes af den kgl. Porcelainsfabrik, kan ikke sættes i Forbindelse med Dyveke af den simple Grund, at Dyveke døde i 1517, og Bygningen blev først opført i 1616. Nej, vi skal hen til Hjørnet af Niels Hemmingsens Gade, dér har Dyveke og hendes Moder Sigbrit haft deres Bolig, men hvornaar den af dem her beboede Gaard var opført, vides ikke, idet Arkiverne ikke har Materiale, der giver Oplysninger om Bygninger paa et saa tidligt Tidspunkt; støttet til de historiske Kilder lader det sig imidlertid gøre at forfølge selve Ejerforholdet tilbage til det 15de Aarhundrede, da Gaarden ejedes af Gjøernes (Gøyernes) berømte Slægt, men om Gjøernes Gaard, den senere Dyvekes Gaard, var den første og oprindelige Bebyggelse, opført af Gjøerne, eller om den var købt af dem, hvem der da har opbygget den, og om der atter før den Tid har staaet mindre Huse eller Vaaninger paa denne Grund, kan ikke afgøres.

Den første kendte Ejer paa dette Sted er

Mogens Gjøe

til Krænkerup

og fra ham gik Gaarden til Rigsmarsk

Eskil Gjøe,

som var eneste Søn af Mogens Gjøe og dennes anden Hustru, Ide Eskilsdatter Falk til Gisselfeld. Da hans ældre Halvbroder døde før Faderen, arvede Eskil Gjøe ikke blot sin Moders Gaard, Gisselfeld, men ogsaa den fædrene, Krænkerup.

Eskil Gjøe var to Gange gift, først med Mette Rosenkrantz, Datter af Rigshofmesteren Erik Ottesen Rosenkrantz. Hun skænkede ham bl. a. de to bekendte Sønner, Mogens og Henrik, og skal have klostergivet sig. Hans anden Hustru, med hvem han ej havde Børn, var Sidsel Brahe, der af Lunds Ærkebiskop var løst fra sin tvungne Trolovelse med Jon Bing. Hun levede endnu i 1532.

Eskil Gjøe døde den 20de April 1506 paa Tordsø, efter i sit Testamente gavmildt at have betænkt Kirker og Klostre.

Den ene af Sønnerne, Henrik, fik ved Skiftedelingen efter Faderen ved Lodkastningen, Gisselfeld med betydeligt Jordegods. Han døde den 3die Maj 1533.

Den anden Søn, Slægtens berømteste Mand, Rigshofmesteren, Reformationens berømte Forkæmper

Mogens Gjøe

fik bl. a. Gaarden paa Amager Torv.

Hans Fødselsaar er ukendt, dog falder det rimeligvis ikke længe efter 1470, siden han allerede i 1492 nævnes som kongelig Hofsinde og ikke ret mange Aar efter blev gift med den rige Mette Albrechtsdatter Bydelsbach, med hvem han tidlig kom i Besiddelse af Torbenfeld, Gunderslev og Græse i Sjælland, Løgismose i Fyen, Clausholm, Skjærvad og Kjeldkjær i Jylland. Som Mødrenearv tilfaldt ham Skjærsø i Jylland, som Fædrenearv, Krænkerup paa Laaland, som han allerede før Faderens Død var i Besiddelse af. Denne Rigdom forøgedes efterhaanden ved store Køb. Hr. Mogens var Landets rigeste Mand:

„hans Lige paa Jordegods haver ikke været her eller
„i Tyskland paa nogle hundrede Aar."

siger Arild Huitfeld om ham.

Mogens Gjøe, der tidlig kom til at indtage en saa betydelig Plads i Aristokratiets Rækker og desuden var i Besiddelse af ualmindelige Evner, maatte under de daværende Samfundsforhold komme til at spille en stor Rolle. Allerede i 1501 nævnes han som Ridder. I Begyndelsen af 1503 blev han allerede Medlem af Rigsraadet. En endnu betydeligere Stilling kom Mogens Gjøe til at indtage under Christian den Anden.

Medens Christian den Anden som Prins førte Regeringen i Norge og var deroppe, for at dæmpe Oprøret, havde han forelsket sig i den smukke hollandske Pige, Dyveke, Datter af Hollænderinden Sigbrit Villumsdatter, der havde nedsat sig som Smaahandlerske i Bergen. I

1507 havde han gjort Dyvekes Bekendtskab ved et Bal paa Byens Raadhus, og blev indtaget i den smukke, venlige Pige, hvis hidtil uplettede Vandel fremhævedes. Endnu samme Aften blev hun med Moderens Indvilligelse hans Frille. Han tog dem strax med sig til Oslo, hvor han lod opføre et Stenhus til dem i Nærheden af Akershus.

Da Prins Christian i 1513 var bleven Konge, fulgte de med ham til Danmark, hvor de fra 1513 til 16 havde Ophold paa Kongsgaarden Hvidøre i Nærheden af Skovshoved.

Mange Gange havde der været Tale om, at han skulde giftes, men der blev stadig ingen Ting af det. Sagen var jo den, at han kun brød sig om Dyveke, men nu blev det alligevel til Alvor med Giftermaalet. I 1514 sendte Kongen Adelsmanden Mogens Gjøe i Spidsen for et Gesandtskab til Kejser Maximilian, for at bejle til dennes Sønnedatter, Elisabeth af Østrig, og Mogens Gjøe blev paa Kongens Vegne viet til den unge Brud nede i Bryssel under mægtig Pomp og Pragt. Samme Dag blev Kong Christian kronet i Kjøbenhavn.

Ved Dronningens Kroning i Kjøbenhavn det følgende Aar bar Mogens Gjøe Sværdet, og var maaske alt den Gang udnævnt til Marsk, en Stilling han i al Fald kort efter indtog og beholdt under hele Kong Christians Regering.

Dronning Elisabeth blev sin Konge en udmærket og trofast Hustru, der ikke svigtede ham, selv da Kronen faldt af hans Hoved, og han blev en fattig og hjemløs Mand.

Da Forholdet til Dyveke fortsattes efter Kongens Giftermaal, medførte dette stor Forargelse baade i Danmark, maaske nærmest paa Grund af Sigbrits forbavsende Magt over Kongen, og i Nederlandene. Allerede samtidig med, at Dronningen førtes til Danmark, havde man uden Virkning gjort Indsigelse mod Forholdet, og i 1516 forlangte et kejserligt, nederlandsk Gesandtskab, at Dyveke skulde bringes til Nederlandene. Var hun borte, „vilde den hæslige Moder med de nedhængende Kæber og spillende

Øjne" være ufarlig, mente man. Dette vakte i høj Grad Kongens Forbitrelse. Som af Trods købte han netop paa denne Tid Mogens Gjøes Gaard paa Hjørnet af Amager Torv og Lille Helliggejststræde. Det var et opsigtsvækkende Køb, Kongen gjorde der, mest dog fordi det faldt netop i 1516 og paa Grund af Kongens Bestemmelse med Ejendommen. Den skulde nemlig benyttes som Bolig for Sigbrit og Dyveke. Det har sikkert ikke været med Mogens Gjøes gode Villie, at han flyttede ud af sin fædrene Gaard, og saa sin Dødsfjende Sigbrit rykke ind.

Skødebrevet, hvorved Mogens Gjøe solgte Gaarden til Kong Christian den Anden, er dateret den 30te Marts 1516 og har følgende Ordlyd:

„Jegh Mogens Gøyæ paa Klaxholm, ridder, giør with-
„herligt fore alle met thette myth opne breff, at jeg
„haffuer nw met myn frii williæ oc aff wæll berodt
„huff sold, skøtth oc affhendt oc met thette myt opne
„breff sellger, skøder oc affhender fran meg oc myne
„arffuinge oc indt till høgborne første her

Cristiern

„met gudz nade osv. myn kiæreste nadige herre, oc
„Hanss Nades arffuinge en myn gardt met huse, jordh
„oc grundh wdi Kiøpnehaffn næst her Anders Billdes
„gardt oc vp till thet stræde, som ther hoss indt wedt
„Hilgegæstes løbendes ær, liggendes met alle syn
„brede, som ær fran same her Anderses gardt oc
„indt til forscrefne stræde vdi øster oc wester oc
„syn lengelsæ, som ær fran adelgaden oc siiden i nør,
„swa langth som forscrefne her Anderses gardt seg
„strækker, at haffue, nyde, bruge oc beholle osv. Thess
„till ythermere wintnisbyrdt haffuer jeg witherligen
„ladet henge myt indsegell neden fore thette myt opne
„breff tilbedendes hederliige, erlige oc wælbyrdiige
„men mester Offue Billde, myn herres nades cant-

„zeller her Albrecht Jeipsen oc Oluff Holgertssen,
„riddere, thet met meg at beseglæ.
„ Giffuith oc screffuit paa Nykiøpinge,
„quasimodogeniti søndagh aar etc. mdxvj.

Dette Skødebrev afgiver et klart og uomstødeligt Bevis for, at Dyvekes Gaard med Tilbygninger og Grund har strakt sig langs Amager Torv op til nuværende Nr. 6, som da ejedes af Anders Bilde, og hen til Lille Helliggeiststrædes (Niels Hemmingsens Gades) østre Hjørne, hvor Hovedgaarden, Sigbrits og Dyvekes Bolig laa, nuværende Nr. 16 paa Amager Torv.

Dronning Elisabeth var smuk og ædel, men Kongen holdt stadig mest af Dyveke og Forholdet fortsattes; hverken Gesandtskabets eller Hofmesterinden Anne Meinstrups dristige Formaninger virkede. Kort efter angav imidlertid Slotsskriveren paa Kjøbenhavns Slot, Hans Faaborg, at hans Herre, Torben Oxe, stod i Forhold til Dyveke, og i selve Kongens Sovekammer havde vist en usømmelig Adfærd mod hende, men da Kongen erfarede, at ogsaa Hans Faaborg antoges at staa i Forhold til Dyveke, blev han paa Kongens Foranledning pludselig af Torben Oxe anklaget for Underslæb og hængt.

Dyveke, som paa den Tid opholdt sig i Helsingør, skal have følt dyb Anger over Skriverens Død, som hun ansaa sig selv for at være Skyld i. Men da Christian den Andens Elskede, Dyveke, i Sommeren 1517 afgik ved en pludselig Død, vel sagtens her i Huset paa Amager Torv, fik Rygtet travlt med at bringe omkring, at hun var forgivet ved nogle Kirsebær, som Slotsbefalingsmanden Torben Oxe havde sendt hende, og Kongens og Sigbrits Vrede vendte sig mod denne. Sigbrit i al Fald synes at have anset ham som Redskab for en Sammensværgelse, der havde sin Rod i Nederlandene og sine Forgreninger i det danske Aristokrati.

Anne Meinstrup maatte af Frygt for Kongens Vrede nu forlade Landet og Fjendskabet mellem Kongen og Aristokratiet var udbrudt.

Dyveke blev begravet i Karmeliter Klosterets Kirke i Helsingør, saaledes siger i hvert Fald Huitfeld.

Efter Dyvekes Død blev hendes Moder, Sigbrit, boende endnu nogle Aar i Gaarden paa Amager Torv.

Samtiden vidste ikke Besked om hele Katastrofen, men maatte holde sig til løse Rygter. Om Dyvekes Karakter ved man overordentlig lidt. Billedet af hende som den fromme, lille „Due", der mildnede Kongens heftige Sind, tilhører mere romantisk Digter- og Kunstnerfantasi end historisk Overlevering.

Kongen, der ved en Hoffest fik en halv skæmtefuld Tilstaaelse af Torben Oxe om at have haft Tilbøjelighed for Dyveke, og som jo tidligere var bleven underrettet af Torbens Skriver om, at denne havde vist en uhøvisk Adfærd mod Dyveke og attraaet hendes Gunst, samlede i al Hemmelighed allehaande Vidnesbyrd mod Torben Oxe og lod ham kaste i Slotstaarnet, hvorpaa han anklagede ham for Rigsraadet. Som Marsk tilfaldt Mogens Gjøe den Forretning i 1517 at fængsle Torben Oxe. Rigsraadet frikendte ham imidlertid, da Beviserne for Giftmordet var svage, og Fornærmelser mod en Frille afviste det. Herover blev Kongen højlig forbitret og sagde: „Om Oxen end har en Hals saa tyk som en Tyrs, skal den dog hugges over," og han nedsatte da en mærkelig Ret, der var aldeles stridende mod Landets Love, idet en Adelsmand kun kunde dømmes af sine Lige.

Uden for Slotsporten saa man en Dag det Særsyn, at 12 Bønder fra Solbjerg, en Landsby omtrent hvor nu Smallegade er, samledes paa Slotspladsen uden for Indkørselen til Slottet og dannede en Ret, idet de i Stedet for de da brugelige Thingstokke brugte 4 Spyd, der lagdes saaledes, at de dannede en Firkant. Den Kendelse de afsagde, lød saaledes: „Vi dømme ham ikke, men hans egne Gerninger."

Dette var for Kongen det samme som skyldig, og den 20de Novbr. 1517, da Byen var fuld af adelige og gejstlige Standspersoner, der netop var mødt til en sammenkaldt Herredag, blev Torben Oxe henrettet paa det daværende Rettersted paa S. Gjertruds Kirkegaard, nuværende Kultorv. Da han var kommen over Højbro, kom

Munkene fra Graabrødre Kloster og rakte ham Sakramentet. Han kastede sig paa Jorden og bad Gud om Forbarmelse for sig og sin Medanklagede Knud Pedersen Gyldenstjerne, der imidlertid var sluppen bedre fra det. Den Retstjener, der førte Torben Oxe, lod ham imidlertid rejse sig op og gaa videre til Retterstedet. Før Henrettelsen udraabte en Herold, hvad han havde forbrudt, og med uforfærdet Mod led han Døden. Han blev begravet paa Graabrødre (ikke Helligaands) Kirkegaard.

Torben Oxes Skriver Hans Faaborg hang endnu i Galgen, og Folkestemningen, der tidligere havde haft travlt med Skriverens Død, gik let over til den Slutning, at naar Torben Oxe var skyldig, maatte Skriveren have lidt en uretfærdig Straf. Vægterne paa Slotsmuren saa om Natten et klart Lys over den Galge, hvor Skriverens Lig hang. Galgen siges af Svaning at have været ikke langt fra Slottet foran Byen, og stod formodentlig allerede da ved Stranden uden for Vesterport inden for Afløbet af S. Jørgens Sø. Dette kom for Kongens Øren, og han forlangte at faa Underretning om, naar Lyset viste sig igen. Næste Gang vækkede man Kongen, der gik op paa Slotsmuren og saa da ogsaa en Straaleglans ligesom et tændt Lys. Derved var ogsaa han overbevist om Skriverens Uskyldighed, han lod ham tage ned af Galgen, ved en hæderlig og højtidelig Ligbegængelse føre ind i Staden og begrave paa Frue Kirkegaard.

Da Dyveke var død, troede man, at Sigbrits Tid var forbi. Nu kunde da den gamle Hex ikke beholde sin Magt længer, men da saa man klart, at det kun var ved Trolddom og Hexeri, hun havde virket, thi i Stedet for at miste sin Magt, vandt hun efter Dyvekes Død blot forøget Herredømme over Kongen. Adelsmændene behandlede hun med den største Haan. Det var ikke de fineste Ord de brugte om hende, naar de maatte staa og trippe i Sneen uden for hendes Bolig paa Amager Torv, medens Kongen var inde og raadførte sig med den listige og mægtige Sigbrit, og hendes gode Venner blandt Borgerne kom først ind. Hun havde set i sit Fædreland Holland, at en

By trivedes bedst uden alt det Roderi, som firbenede og tobenede Svin var enige om at frembringe. Saa prøvede hun at sætte Skik paa Kjøbenhavn efter hollandsk Vis. Kvæget maatte ikke komme ind i Byen, hver Fredag skulde Gader, Stræder og Torve renses og hver Mand skulde holde set Hus rent og lade Gulve og Bænke skure. Mange kunde godt se, at hun havde Ret i de Ting, og havde Kongen blot alene brugt hende som Gadefejerske og ikke videre, saa kunde hun være bleven Landet en nyttig Kvinde, skriver en Mand paa den Tid. Men Kongen brugte hende ganske vist til mere, hun var hans eneste og almægtige Minister. Selv pralede hun med sin Magt. Kongen skulde ikke gøre andet end, hvad hun vilde, saalænge hun var ham paa 10 Mile nær.

Selv en saa nyttig Ting, som at hun hentede Hollændere her til Landet, satte ondt Blod. Naturligvis smagte det godt al den dejlige Kaal og alle Urterne, som Hollænderne forstod at faa til at gro paa Amager, men man var vred over, at de danske Bønder maatte flytte fra Øen for de fremmedes Skyld.

Til Trods for at det var Sigbrit, der stadig pustede til Kongens Had mod Adelen og uafladelig ansporede hans Interesse for Købstædernes Opkomst, var hun dog ikke lidt i Kjøbenhavn. Og saa var det jo hende, der, som Generaltolddirektør, nu da Sundtolden var bleven forlagt til Kjøbenhavn, stod bag ved alle de strænge Forbud om Accise og Konsumption m. v. Imod al menneskelig Beregning var hendes Indflydelse voxet efter Datterens Død.

Som den redelige og loyale Mand Mogens Gjøe var, har han sikkert kunnet se det forstandige i mange af Sigbrits Anordninger, hendes Bestræbelser for at vænne Kjøbenhavnerne til mere Renlighed, hendes store Indsigt i alle Handels- og Toldsager og hendes Interesse for Havedyrkning, men som en af Arstokratiets Hovedmænd kunde Mogens Gjøe ikke med Ro se paa, at en stor Del af Magten fra Rigsraadets Haand gik over til Sigbrit og hendes uansvarlige Raadgivere, der samledes til Raadslagning i hendes Hus, medens de Herrer, der ifølge

Landsens Sæd og Skik samt Lov og Ret skulde styre Riget, kunde gaa uden for paa Gaden i Slud og Kulde.

Omtrent 1520 skal Mogens Gjøe ogsaa have gjort Skridt til ved Pavens Mellemkomst at faa hende fjærnet, men Planen blev røbet, og fra nu af nærede Sigbrit et glødende Had til ham. Kongens Tillid til Mogens Gjøe rokkedes dog ikke herved og denne bevarede sin ridderlige Troskab mod Kongen saa længe som muligt. Først efter at Kongen selv havde opgivet Jylland, sendte Mogens Gjøe fra Skanderborg sit Opsigelsesbrev til Christian den Anden, hvori han bevidner sin Sorg over at maatte gøre dette Skridt.

Den 26de Marts 1523 havde Mogens Gjøe derpaa i Viborg medbeseglet Frederik den Førstes Haandfæstning og blev af den kloge Konge strax udnævnt til Rigshofmester. Fra nu af var Mogens Gjøe Kong Frederiks Mand og ifølge den ridderskabelige Troskabsfølelse, der lader Ridderen tjene sin Herre indtil han frivillig eller nødtvungen sender ham sit Opsigelsesbrev, tjente han nu den nye Konge, til hvis Politik saa mange Baand knyttede ham, med Iver og Troskab.

Den 13de April 1523 strømmede Kjøbenhavnerne i tætte Skarer ned til Stranden. Saa var det altsaa sandt, hvad Rygterne havde haft saa travlt med i de sidste Uger, at Adelen og Gejstligheden, ja selv Borgere og Bønder i Jylland havde opsagt Christian den Anden Huldskab og Troskab, og at han vilde drage bort, for i Udlandet at søge Hjælp til at genvinde sit Rige.

Det var en Begivenhed, der maatte berøre Kjøbenhavnerne paa det allerdybeste, thi det var jo for en stor Del Christian den Andens Forkærlighed for Borgerstanden, der havde rejst Adelspartiet imod ham; og den Interesse han havde vist deres By, og som lovede dem en saa glimrende Fremtid, lod dem i Øjeblikket glemme hans blodige Færd og hans troløse Sind.

Nede ved Havnen stimlede alle Borgerne sammen, for med Taarer i Øjnene at give Kongen deres Hilsen og Farvel. Muren fra Kringelen af, mod Øst Taarnene

og Porten, Stranden foran og alle høje Huse stod fulde af Mennesker, som med bedrøvet Hu stirrede efter Kongens Skibe, der kastede los fra Bremerholm og et for et gled forbi ude paa Strømmen. Dronningen var med og alle Børnene. Det hed sig, at Sigbrit var bleven smuglet med om Bord i en Trækasse, et Vidnesbyrd om, at det var nødvendigt at skærme hende mod Folkets Vrede.

Fra 1523 gik Ejendomsretten over Dyvekes Gaard fra Christian den Anden over til den nye Konge

Frederik den Første.

Af Mogens Gjøes Skøde til Christian den Anden, a 1516, fremgaar det, at der til Gjøernes Gaard da hørte en stor Grund, men i 1530 ses den at være til Dels udstykket. Samme Aar skænkede Frederik den Første Gaarden til

Mogens Gjøe,

som nu atter drog ind i sit gamle Hus.

I Slutningen af 1531 kom der Budskab om, at Christian den Anden var landet i Norge, og den 24de Juli 1532 kom han til Kjøbenhavn; han havde opgivet alt Haab og Tro paa sin Sag og overgivet sig mod frit Lejde til Kong Frederik. I dennes Vold befandt han sig nu om Bord i det Orlogsskib, der laa ude paa Strømmen, og som gav Kjøbenhavnerne nok at tænke paa. Men inde i Helliggaands Kirken forhandlede den Adel, hvis Vinger han saa gærne havde villet stække, om hans fremtidige Skæbne, og den blev, som hans Fjender kunde unde ham den, evigt Fængsel bag Laas og Slaa.

Der kan næppe være Tvivl om, at den svigefulde Behandling, der blev Christian den Anden til Del fra hans Farbroders Side i høj Grad paavirkede Folkestemningen til Gunst for ham. Da Skibet efter en Uges Forløb satte Sejl og gik til Søs paany, uden at den kronede Konge havde været i Land, forstod Kjøbenhavnerne, at alle deres

Forhaabninger var forbi, og med bange Anelser fulgte de det bortsejlende Skib.

Ved Kong Frederiks Død den 10de April 1533 stod Mogens Gjøe paa sin Magts Højde, men der begyndte nu en katholsk Reaktion, som en Tid hæmmede hans Virksomhed. For ham var aabenbart Sikringen af Ordets frie Forkyndelse og derigennem Evangeliets Fremme, det vigtigste. Reformationen blev indført, og Mogens Gjøes Politik havde sejret.

Efter Mette Bydelsbachs Død, den 9de November 1513, havde Mogens Gjøe ægtet Margrethe Sture, Datter af Claus Sture til Gammelgaard i Slesvig; hun var allerede død i Barselseng, i December 1528. Med sin første Hustru havde han 8 Børn, deriblandt Sønnerne Axel, Eskil og Albert samt Døtrene Sophie, Elline og Birgitte. Med den sidste Hustru havde han 9 Børn, deriblandt Christoffer og Falk.

Efter Birgittes Moders, Mette Bydelsbachs, Død i 1513, var den moderløse, lille Birgitte Gjøe bleven sat i „Ring Nonnekloster" ved Skanderborg, for at optugtes der. Senere, da Faderen havde giftet sig paany, fortsattes Opdragelsen i Fædrenehjemmet paa Skanderborg. Tidlig skulde hun prøves i Modgangens Skole. Hun var nemlig kun rent Barn, da Forældrene forlangte, at hun skulde troloves med Jesper Daa til Enggaard, hvem hun ikke kunde lide. Forgæves sagde hun, Nej, forgæves tiggede og bad hun, Sagen var afgjort, Forældrene vilde ikke bryde deres Ord, og et Samtykke blev afpresset Barnet.

Den strenge Stifmoders Død i 1528 bragte for saa vidt Bedring, som Birgitte Gjøe nu tog Mod til sig og erklærede sin Fæstemand, hvorledes hun var sindet mod ham, men Forholdet mellem dem var dermed ikke brudt, idet en Trolovelse den Gang var et næsten ligesaa uløseligt Baand som en Ægtepagt. Hendes Fader, der ikke længer beherskedes af sin Hustru og hendes Slægtninge, lod hende imidlertid i Ro, og Jesper Daa trængte heller ikke paa, for at faa en Afgørelse. Medens den truende Sky saaledes hang over Hovedet, gik Aarene hen, indtil endelig

Kong Christian den Tredje i hvis Reces af 1539 det var bleven forbudt at trolove nogen adelig Jomfru bort i hendes umyndige Aar, tog sig af Birgitte Gjøe. Paa hans Befaling underkastedes Sagen en Undersøgelse af Universitetets Professorer og samtlige Biskopper, og deres Erklæring i 1540 gik ud paa at frakende Forholdet Gyldighed.

Rigshofmesterværdigheden beholdt Mogens Gjøe lige til sin Død, men hans Virksomhed var nu mindre fremtrædende end tidligere. Hertil bidrog maaske ogsaa Alderdomssvaghed; i sine sidste Aar klagede han ofte over Sygdom. Sidste Gang han ifølge Cancelliets Brevbøger har forebragt Sager for Kongen, var den 7de Maj 1537. I alle vigtige Møder og Herredage deltog han dog, sidste Gang den 28de November 1542.

Mogens Gjøe døde paa Skanderborg Slot, Palmelørdag eller Søndag, 5te eller 6te April 1544, faa Dage efter at han havde fejret sin Datter Mettes Fæstensøl med Just Høg til Vang.

Mogens Gjøe ligger begravet i Voldum Kirke ved Clausholm.

Efter Mogens Gjøes Død overtog Arvingerne hans Gaarde og Grunde til Skifte og Deling, og i Henhold til dette Skifte tilfaldt Gaarden paa Amager Torv

Birgitte Gjøe.

Efter Stifmoderens Død var Birgitte, der tidlig sluttede sig til den lutherske Lære, kommen i Huset hos sin ældre Søster Sophie, gift med Mogens Bille til Svanholm. Hun var en Tid hos Søsteren Elline og dennes Mand Mouritz Olsen Krognos, og kom derefter i Dronning Dorotheas Jomfrukammer, som hun forlod, da hun nu endelig fik sit eget Hjem, idet hun den 16de November 1544 blev gift med den lidt yngre Herluf Trolle, hvem hun sandsynligvis havde lært at kende ved Hove. Herluf Trolle var den 12te i Rækken af Jacob Trolles 15 Børn og blev født den 14de Januar 1516. I Aarene 1536—37 studerede han i Wittenberg, og efter at have fuldendt sin Uddannelse, tjente han en Tid som Hofsinde, til han i 1543 fik

sin første Forlening, Gladsaxe i Skaane. Dette Len ombyttede han dog alt i 1544 med Krogen Slot og Len.

Herluf Trolle og hans Birgitte har vistnok kun boet i selve Hjørnehuset paa Amager Torv, men det kan ikke ses, om d' er indflyttet kort Tid efter Brylluppet eller først efter ote Maj 1546, da Skødebrevet udstedtes.

Af offentlige Hverv, der betroedes Herluf Trolle, kan nævnes, at han i 1554 deltog i svenske Grænseforhandlinger, og i 1557 fik han Sæde i Rigens Raad. I Anledning af Kroningsfestlighederne fik han Tilsigelse til at møde med 6 Heste, for at rende og turnere, og han var blandt de Adelsmænd, hvem Kongen ved samme Lejlighed tilbød Ridderslaget.

Herluf Trolle havde ikke blot vundet sig en rig, men ogsaa en god Hustru. Begge Ægtefæller mødtes i sand Gudsfrygt. Herluf Trolles Valgsprog var: „Alting kommer af Gud, Livet og Døden, Armod og Rigdom". Birgitte Gjøes Valgsprog var: „Forlad Dig ikke paa Menneskene, men frygt Gud og gør Ret". De ikke blot selv levede derefter, men ogsaa hele deres Husstand, og hvem der ikke vilde følge Herskabets Exempel, maatte søge anden Tjeneste. Begge var de i høj Grad omgængelige og godgørende og begge havde de aandelige Interesser. I henved 21 Aar varede dette Ægteskab, lykkelige Aar, hvori Hjerterne sikkert knyttedes tættere og tættere sammen, thi at disse to Mennesker, ædle, trofaste Naturer med deres dybe, religiøse Trang, deres store Hjælpsomhed over for de fortrykte i Samfundet, deres stærke Fædrelands Kærlighed og deres ideelle Interesser, levede et lykkeligt Samliv, turde være hævet over enhver Tvivl. Et Skaar havde Lykken dog, Ægteskabet var barnløst. Allerede 1549 søgte de derfor at sikre den længstlevende af dem i økonomisk Henseende, for det Tilfælde, at de ingen Børn fik, idet han i saa Fald skulde beholde en Del af hendes Jordegods og hun alt hans.

Ligesom dette viser, at hun var den rigeste af de to, saaledes tør man vistnok anse Foranstaltningen for udsprungen fra hende, og i den se et Vidnesbyrd om hendes

kærlige Omhu for Husbonden. Senere, i 1562, udstedte Herluf Trolle et Brev om, at hans Hustru, hvis hun overlevede ham, skulde beholde forlods for sig og sine Arvinger alle sine Klæder, Smykker, Husgenstande, sit Kvæg samt Bygningerne paa sine Gaarde. Det Pantebrev paa Ring Kloster, som hendes Fader havde haft, overførtes allerede nogle Maaneder forinden Brylluppet til Herluf Trolle paa hans Bruds Vegne, og hun bragte ham desuden Græsegaard i Nordsjælland med meget tilliggende Gods. Paa den hertil hørende Avlsgaard, Hillerødsholm, opførte han et Herresæde, men dets dejlige Beliggenhed fristede den unge Kong Frederik den Anden, og allerede i 1560 maatte Ægteparret overlade ham sit nye Hjem mod til Gengæld at faa Skovkloster ved Næstved, som nu kom til at bære Navnet Herlufsholm, medens Hillerødsholm omdøbtes til Frederiksborg.

1559 var Herluf Trolle bleven beskikket til Admiral og Tilsynshavende med Flaaden og dens Tilbehør, og i de følgende Aar var han flere Gange til Søs. 1561 blev han desuden Lehnsmand paa Kjøbenhavns Slot, men fra denne Bestilling fritoges han alt Aaret efter paa egen Begæring, og det maa antages, at han fra da af har haft stadig Bopæl i Gaarden paa Amager Torv; herfra havde han jo ikke langt ned til Holmen, hvor hans Virksomhed faldt.

Den 4de Maj 1560 havde Herluf Trolle sluttet en Akkord med Lavrids Stenhugger i Kjøbenhavn, hvorved denne forpligtede sig til for en Betaling af 40 Daler, paa egen Kost og Tæring, at udhugge en Ligsten med 3 Billeder paa (af Birgitte Gjøes Fader med begge sine Hustruer) efter leveret Tegning og til at følge Stenen fra Kjøbenhavn, naar Herluf Trolle tilsagde ham. Omkostningerne skulde udredes af alle Mogens Gjøes Arvinger.

Da Krigen i 1563 kom, blev Overanførselen over Flaaden dog ikke betroet til Herluf Trolle, men til den gamle forlængst som Admiral afskedigede Peder Skram. Herluf Trolle derimod blev sat til øverste Proviantmester for Sjælland og senere paa Aaret ledsagede han Hæren paa Toget mod Elfsborg, men da Flaaden den 10de Maj næste

Aar løb ud fra Kjøbenhavn, var Herluf Trolle dens Admiral. Vinteren over sad han hjemme, her førende Tilsyn med en ny Flaades Udrustning.

Naar Birgitte Gjøes og Herluf Trolles Navne lever i Erindringen den Dag i Dag, er det væsentligt, fordi de er knyttet til Herlufsholms endnu bestaaende Skole. Af Gaarden og dens tilliggende Gods oprettede Ægtefolkene nemlig en Skole for „Ædlinger og andre særlige Mænds Børn i Danmarks Rige". Ideen til denne Stiftelse, hvis Fundats underskreves den 23de Maj 1565 og 3 Dage efter fik kgl. Stadfæstelse, var hentet fra Tyskland; senere fortalte Sagnet, at Stifterne var komne til deres Beslutning derved, at de, den første Nat de sov paa Herlufsholm, havde haft samme Drøm, nemlig at Stedet skulde blive til en Skole.

En Uges Tid efter Fundatsens Udfærdigelse, den 1ste Juni 1565, var Herluf Trolle sejlet fra Kjøbenhavn som Fører for en ny udrustet Flaade. Alt tidligere var Clas Horn stukket i Søen med en overlegen svensk Flaade, der endog fra Køge Bugt havde indgydt selve Hovedstaden Frygt. Den 4de Juni mødtes begge Flaader ved Femern. Herluf Trolle benyttede en gunstig Vind til at aabne Angrebet, idet han med sit nye Admiralskib søgte at entre det svenske Admiralskib og nogle andre Skibe, hvilket disse dog hindrede ved udlagte Rundholter. Kun med et enkelt af disse Skibe kom det til en længere Kamp paa nært Hold, under hvilken Herluf Trolle fik et Skudsaar i venstre Skulder og Laar, tilsyneladende mindre alvorlig. Vindstille afbrød om Aftenen Kampen og i Løbet af Natten bugserede Svenskerne deres Skibe bort og nogle Dage efter søgte ogsaa Herluf Trolle til Kjøbenhavn med sin medtagne Flaade. Først efter at Saarlægen havde hjulpet alle de andre i Slaget haardt saarede, havde Herluf Trolle ladet sine egne Saar forbinde, og som Følge deraf blev disse hans Bane.

Da Flaaden den 8de Juni kom til Dragør modtoges han her af sin Broder Børge, der lod ham bringe i Land og føre til Kjøbenhavn, men ankommen hertil gik han

selv ved Broderens Arm og bærende sit Sværd over Skulderen, som om intet skadede ham, op til sin Gaard paa Amager Torv, og her modtoges han af sin bekymrede Hustru, som han ved et skaansomt Brev havde underrettet om det passerede og bedt møde sig i Kjøbenhavn. Han blev selv hurtig paa det rene med, at det stundede mod Døden, og sørgede kun over, at han ikke skulde opleve at se sin Skole ret i Gang. Forøvrigt vidner hans Sjælesørger Niels Hemmingsen, at han fandt større Trøst hos den Syge, end han selv formaaede at yde denne. Deres Samtaler førtes, paa Herluf Trolles Anmodning, paa Latin, for at ikke deres Indhold skulde ængste Birgitte. Flere Dage i Forvejen forudsagde han som sin Forvisning, at han vilde dø den 25de Juni, og da denne Dag oprandt, lod han sig løfte af sin Seng og siddende i en Lænestol, døde han, en af Danmarks ædleste Sønner — om ikke staaende, saa dog heller ikke afmægtig strakt paa Sottesengen, hvad der ikke sømmede sig for en Riddersmand — stille og rolig uden Dødskamp, da Aftenen kom.

Gaardens Bygninger har paa denne Tid næppe udmærket sig ved nogen Anselighed. I hvert Fald er det kun faa Rum, der nævnes i det Inventar, som Lørdag før St. Lauris Dag optoges af „Jacop Scriffuer paa erl. og velb. Fru Børitthe Gøys Gaard i Kiøppinghaffn, som kallis Sibrittz Gaard". Der anføres kun:

„Fruerstuen, Et Kammer ved Fruerstuen, Det store „Kammer ved Fruerstuen, Fru Birgittes Kieller, Under-„stuen, Spisekammeret, endvidere Stalden og Loftet.

Birgitte levede endnu 9 Aar som Enke, og disse Aar gik paa ingen Maade saa rolig for hende, som man skulde have ventet. Grunden hertil var den, at hun, som endnu var velhavende, trods det meget hun havde skænket bort, ikke ejede noget Herresæde, hvor hun kunde tage blivende Ophold, og derfor tvunget af Omstændighederne gentagne Gange maatte bryde op og indrette sig paany, saaledes som hun allerede tidligere havde maattet gøre det. I Begyndelsen boede hun mest i Ring Kloster, men i 1571 blev dette Pantelehn hende opsagt med meget kort Varsel.

Saa tyede hun efter et kort Ophold paa Skjern til det kun et Par Mil fra hint Kloster beliggende Aakjær, som Enkedronning Dorothea, der fra tidligere Tid yndede hende og havde vedligeholdt en nøje Forbindelse med hende, imidlertid havde givet hende i Forlehning, men Enkedronningen døde i Oktober s. A. og Aakjær, som hørte til hendes Livgeding, faldt nu tilbage til Kronen og blev overdraget en anden.

Da Birgitte i Foraaret 1572 drog fra Aakjær, vilde hun atter have staaet hjemløs — den gamle Gaard paa Amager Torv egnede sig nu ikke til stadig Beboelse for hende — hvis ikke Sibylle Gyldenstjerne, der var gift med hendes Fætter, Eskil Gjøe til Skjørringe, havde overladt hende Sortebrødre Klosteret i Næstved for hendes Levetid. Den gamle Frue fik nu igen travlt med at bygge og indrette sig, og det forfaldne Kloster blev snart næsten til en lille Herregaard. Her levede hun nu de sidste 2 Aar af sit Liv.

Fru Birgitte førte et temmeligt stort Hus, idet hun altid, ogsaa før hun blev Enke, havde om sig en Del unge adelige Piger, som hun tog sig meget af. Sit venlige Sindelag over for sine nærmeste viste hun ved i levende Live at forære dem Dele af sit Gods, saaledes skænkede hun Gaarden paa Amager Torv til Sten Brahes Hustru, Birgitte Rosenkrands.

Efter ofte at have været hjemsøgt af haarde Sygdomme, døde Birgitte Gjøe paa Gaarden i Næstved, den 26de Juli 1574 i sit 64de Aar. Niels Hemmingsen, som havde talt ved Mandens Baare, holdt nu ogsaa Talen ved hendes, og ved Herluf Trolles Side jordedes hun i Herlufsholms Kirkes Kor. I 1885 nedlagdes deres Levninger i nye Kister som et synligt Vidnesbyrd om den Pietet, hvormed Skolen freder om sine ædle Stifteres Minde.

Om Birgitte Gjøes betydelige Efterladenskaber kæmpedes en haard Kamp mellem gridske Slægtninge.

Efter Birgitte Gjøes Død fremtraadte Sten Brahes Hustru

Birgitte Rosenkrands

som retmæssig Ejer af Gaarden paa Amager Torv, hvor-

paa hun havde faaet Birgitte Gjøes Skøde og Gavebrev. Alligevel protesterede Christoffer Gjøe til Gunderslevholm mod Birgitte Rosenkrands' Ejendomsret til Gaarden, men den 4de Juni 1577 faldt Rigsretsdommen og afgjorde Striden til Fordel for Birgitte Rosenkrands.

Det kan ikke ses, hvorlænge hun har haft Gaarden, da der ikke findes noget Skødebrev fra hende, men da

Henrik von Møesen

jo i 1581 ejede Nabohuset „Det lybske Herberg" samt det tilstødende Hus og flere i Lille Helliggejststræde, taler Sandsynligheden for, at han paa det Tidspunkt ogsaa har været i Besiddelse af Gjøernes berømte Gaard paa Hjørnet, men der foreligger intet Dokument herom. I 1589 døde Henrik von Møesen, og man hører nu ikke noget om Gaarden og dens Ejere før den 19de December 1633 ved „Taxeringen af Boder og Skure", hvori opføres under „Frimands qvarther, Amager torff, nøre side, Johan Dobbelsteen, kremer, af en bod".

Den næste kendte Ejer bliver saaledes

Johan Dobbelsteen,

men da der ikke existerer noget Skøde, ved man intet om, hvornaar han købte Gaarden eller af hvem. Han havde den endnu i 1645, hvilket fremgaar af:

„Mandtal oc forklaring paa dennom, som haffuer
„wdgiffuit hoffuitskatt wdi Kiøbenhaffn wdi neruerende aar 1645. Frimandtz quarter, Amager torff, Johan
„Dobbelsteen med sin høstrue
„Niels Mogenssen
„Claus Hanssen
„1 dreng och en tienistepiige
„ 1½ rdl.

Efter Johan Dobbelsteens Død, som er indtraadt i Tidsrummet mellem 1645 og 1659, blev Gaarden overtaget af hans Enke

Karen Dobbelsteen,

der nævnes som Ejer i et kongeligt Brev af 12te Oktober 1659.

I 1661 ses Gaarden at være delt i 2 Ejendomme med Matr. Nr. 10 og 11, saaledes:

Karen Dobbelsteen, Ejer af Matr. Nr. 10,

Ide Skeel

Ejer af Matr. Nr. 11, Hjørnehuset.

I den „Første original grund taxtt paa alle gaarde, huuse och eyendomme wdi Kiøbenhafn, wurderedt effter Kongl. Maytt. naadigst befalning till en matriculs efterrettelsse in junio 1661, er aff wurderingsmendene wnderskreffved och gienpart her af paa Kong. May. rentecammer indleffveredt . . . . .

anføres om:

„denne gaard paa Amager Torff, Karen sahl. Johan
„Dobbelsteens gaard med tvende leye wonninger wdj
„hl. Geistis strede taxeret til 800 Rdlr.
„Welbiurdig Ide Skeels gaard
„taxeret til 700 Rdl.

Ide Skeel nævnes bl. a. i Fabricius: Skaanes Overgang til Sverige, I p. 126, II p. 63; hun var ivrig Dansk, mod Forsvenskningen.

Endnu i 1668 er det de samme Ejere, hvilket ses af:

„Kiøbenhaffns matricull eller grund- och huustaxt paa
„alle huuse, grunde, hauger och eyendomme vdj Kiø-
„benhaffn. Effter Kongl. Maytts. naadigst befalning,
„den 8. februarij 1668 vdsted, aff commissarier taxerede
„och vnder deris hennder gifuer beskrefuen den 4.
„aprilis 1668.

og hvori anføres:

„Karen, Johan Dobbelsteens gaard med j lejewaaning,
„taxeret til 800 Rdl.
„Welb. Ide Skeels gaard
„taxeret til 700 Rdl.

Det vides ikke, hvorlænge Karen Dobbelsteen havde Matr. Nr. 10, ej heller til hvem hun solgte den, men af en Panteobligation af 1681 ses det, at den da afdøde Bundtmager

Henric Richter

havde ejet Huset; der foreligger imidlertid hverken Skøde

eller andre Dokumenter, der kunde oplyse noget om, hvornaar han købte Huset, om det har været af Karen Dobbelsteen eller om der har været en eller flere Ejere imellem dem.

Af Skifterne for 1681, forud for den kgl. Forordning om den forbedrede Bygningsmaade, findes blandt Husene paa 2 Etager følgende Beskrivelse af dette Hus:

„„En Bundtmagers Hus paa Hjørnet af Amagertorv, „nu noget af Hjørnehuset til Lille Helliggejststræde „paa 4 Fag til Gaden, Gavl paa 3 Fag. Under Huset „en Krambod med Reoler omkring Væggene. Stuen „belagt med Fliser, Jernvindovn, et lidet Kontor med „Bræder i samme Stue. Væggene beklædte med malet „Lærred og malet under Loftet. En Vindeltrappe gaar „op til Salen, der har malede Vægge og et lidet „Kammers med et Skab i Væggen. I Gaarden et Halv- „tags Hus med en liden Kælder. I dette et Senge- „kammer næst hos Stuen med malede Vægge og „Jernvindovn. Ovenover 2 afdelte Kamre med Jern- „vindovne. Endnu et Halvtags Hus, næst hos Senge- „kammeret paa 1 Loft, hvori Køkken med aaben „Skorsten og nogle Huller omkring Væggene; derved „en Stue med Kakkelovn af Jernplader, Spaanmaatter „omkring Væggene. Halvdelen af Taget Bræder, Halv- „delen Tagsten. Bagved en liden Lysthave."

I dette Hus med tilhørende Halvtags Huse var der saaledes ret rummelige Lejligheder og Adgang fra Gadehuset til Sidehusene.

Af den føromtalte Panteobligation fremgaar det endvidere, at Henric Richters Datter

Mette Kathrine

havde faaet Huset i fædrene Arv, men Udstederen af Panteobligationen kgl. Majestæts Bundtmager og Feldbereder

Gotfred Lange

er derefter bleven Husets Ejer ved at ægte Bundtmager Henric Richters utvivlsomt unge Enke, der kun havde det ene Barn, Mette Kathrine, 4½ Aar gl.

Angaaende Matr. Nr. 11 lader det sig ikke afgøre, hvorlænge Ide Skeel har haft dette Hus, men antagelig til sin Død i 1684. Der findes ikke noget Papir, der kan give Oplysning om, hvem der fik Huset efter hende, men i 1689 er Vinhandler

Herman Mansholt

opført som Ejer i „Kiøbenhafns nye grundtaxt, forfatted anno 1689"

„Amager torf, Matr. Nr. 11, Herman Mansholt vin-
„handlers jboende gaard med dend nest ved huuset
„beliggende wonning under it maalt. 550 Rdl.

I samme Grundtax er anført som Ejer af Matr. Nr. 10:
„Gotfred Lange buntmager. 260 Rdl.

Da der ikke findes noget Skøde for Herman Mansholt, har man intet Kendskab til, hvornaar eller af hvem han købte Huset, om det har været af Ide Skeel eller hendes Arvinger eller om der har været en eller flere Ejere imellem.

Efter Herman Mansholts Død, som er indtraadt i Tiden mellem 1689 og 1694, blev Huset overtaget af

Herman Mansholts Enke,

der nævnes som Ejer i Indkvarterings-Mandtallene for 1694. Af samme Mandtalsliste ses det, at Gotfred Lange fremdeles er Ejer af Matr. Nr. 10, og nu er bleven Rodemester.

Det kan ikke afgøres, hvorlænge Herman Mansholts Enke havde Matr. Nr. 11, og der findes intet Dokument, som giver Oplysning om, hvem der fik Huset efter hende, men det i 1707, den 16de December udstedte Maalebrev angaar afgangne

Peder Nielsen Mansholts

„forrige tilhørende Gaard, Grund og Ejendom"; der foreligger imidlertid hverken Skøde eller andre Papirer, der kunde oplyse noget om, paa hvilket Tidspunkt han var kommen i Besiddelse af Huset, om det har været fra Herman Mansholts Enke eller om der har været en eller flere Ejere imellem dem.

Førnævnte Maalebrev giver endvidere Oplysning om, at afgangne Peder Nielsen Mansholts Gaard ved Auction den 5te August 1707 blev købt af Regiments Qvarteermester ved Hans Kongl. Maist. Guarde til fods, ædle

Johan Schrader,

som dog strax efter solgte den til Vinhandler

Peter von Hemmert.

I Fortegnelsen for 1694 over Vinhandlere i Kjøbenhavn, findes Peter von Hemmert boende paa Kjøbmagergade, nuv. Nr. 39.

Efter Gotfred Langes Død i 1705 blev Huset Matr. Nr. 10 overtaget af hans Enke

Anna Hansdatter.

I Skiftet, den 5te Februar 1705, anføres:

„Enken: Anna Hansdatter

„Børn: Jørgen Henrik i Ostindien

„ Anna Marie, gift med Jørgen Gantzel, Præst paa Tunø.

„ Dorothea, 16 Aar.

„1 Hus paa Amagertorv. 2450 Rdl.

„Af Sølv havde han 54 Rdl., af Forværk for 325 Rdl.

„Formuen var 3177 Rdl.

„Gælden var 3237 Rdl.

I Indkvarterings Mandtallene for 1708 staar Gotfred Langes Enke endnu som Ejer af Huset og angives som boende i Kælderen, en Høker Hans Jørgen Palter, om hvem det vides, at han var født i Tyskland og tog Borgerskab i Kjøbenhavn den 14de Marts 1701 som Arbejdskarl. Han døde i 1716 og i Skiftet efter ham nævnes hans Kone Gundele Bendtsdatter og en Søn Jørgen H. Palter. Han efterlod sig:

1 Favn Brænde = 5 Rdl. 2 Mark,

1 Td. Rug og 1 Td. Mel = 3 Rdl. 2 Mark.

Hans Formue beløb sig til 83 Rdl. og han havde ingen Gæld.

I første Halvdel af 1709 fandt der Ejerskifte Sted i

Matr. Nr. 10, idet Gotfred Langes Enke afhændede Huset til Kobbersmed

Thomas Kiørning.

I de kjøbenhavnske Skifter ses det, at Peter von Hemmert døde i Pestens Tid 1711 tillige med 2 Søstre, hvoraf den ene efterlod sig en Formue paa over 5000 Rdl.

Krigs-Commissarie Johan Schrader havde haft Gaarden Matr. Nr. 11 i Underpant, og havde siden som ufyldestgjort Panthaver ved Dom maattet overtage den, men ved Auctionen den 20de Juli 1711 blev Peter von Hemmerts pantsatte Gaard købt af Handelsmand

Andreas Hansen

som højstbydende, og Auctionsskødet, dateret den 28de December 1711, blev thinglæst Mandag den 4de September 1713.

Andreas Hansen besad Ejendommen i en Aarrække, men maa være død i Slutningen af 1722, thi i Mandtallet for 1723 staar som Ejer

Andreas Hansens Enke.

Det er uvist, hvorlænge Thomas Kiørning havde Matr. Nr. 10, men Mandtallet for 1717 har Kobbersmed

Arent Dennemand

som Ejer; da der imidlertid ikke findes noget Skøde til Dennemand, har man altsaa intet Kendskab til, hvornaar eller af hvem han købte Huset, om det har været af Kiørning eller om der har været en eller flere Ejere imellem dem.

Arent Dennemand var født i Tyskland og tog Borgerskab i Kjøbenhavn, den 19de Marts 1714 som Kobbersmed. Han døde i Januar 1726. I Skiftet af 31te Januar 1726 nævnes han som gift med Anna Margrethe Badstuber, Datter af Kobbersmed Lorens Badstuber og Hustru Anna Andreasdatter Knoch. Endvidere nævnes:

„1 Hus paa Amager Torv tilhørende Kobbersmed „Arent Dennemand, hvori gjort Udlæg efter Bytings- „dom, solgt ved offentlig Auction for 2211 Rdl.“

Ved denne Auction blev Huset købt af Kobbersmed

Søren Rasmussen Køhler

cgsaa kaldet Rasmussøn Kølln eller Kiøllen

som den 23de December 1726 fik Auctionsskøde paa Ejendommen.

Saa kom den mægtige Bybrand i 1728, vel nok den største Ulykke, der hidtil havde overgaaet Kjøbenhavn, og ved den Lejlighed nedbrændte de gamle Hjørnehuse her. I den af Kjøbenhavns Brandforsikring udgivne Bog „Kjøbenhavns Huse og Indvaanere efter Branden 1728" findes en fuldstændig Fortegnelse over og Beskrivelse af de afbrændte Gaarde og Huse, og er Matr. Nr. 10 opført saaledes:

„Eier. Søren Rasmussøn Kølln, Kaabersmid
„til Gaden Bindingsværk
„i Gaard 15 Fag „
„breed foran 10 Al. 2 Qv.
„lang Vestre Siide med Huk 51 „
„breed bag til 13 „ 3 „ 5 T.
„Pandt og Prioritet derpaa heftede 1600 Rdl.
„Pandthaveren. Tydsk Ste Petri Kirke.

Efter Branden fik Søren Køhler indrettet et midlertidigt Værksted i Kælderen i Matr. Nr. 56 paa Kongens Torv, og er i nævnte Brandforsikrings Bog opført saaledes for Matr. Nr. 56:

„I Kielderen Søren Kiøllen, haver Verksted der om
„dagen og holder een Svænd og 2 drænge. Logeren-
„des anden stæds i byen, er Kaabersmed, har boed
„paa Amager Torv og er brent for.

I Kobbersmed Lorens Badstubers Hus Matr. Nr. 351 i Laxegade fik Søren Køhler med Hustru og 1 Barn samt 4 Tjenestefolk midlertidigt Husrum.

Matr. Nr. 11 er opført saaledes:

„Eier. Anders Hanssøn Kræmmers Enke
„til Gaden 6 Fag Grundmur
„i Gaard 10 „ „
„Siide Huuset af Bindingsverk

„breed foran 18 Al. 3 Qv. 2 T.
„lang Vestre Siide 47 „ 1 „ 2 „
„lang Østre Siide med Huk 51 „
„breed bag til 11 „ 2 „ 2 „
„Pandt og Prioritet derpaa heftede 4000 Rdr.
„Pandthaveren Magister Peder Cappel, Provst udi „Tøllesøe.

Andreas Hansens Enke besad altsaa Matr. Nr. 11 endnu i 1728, da Branden indtraf, men da hun ikke findes i Fortegnelsen over de Brandlidte, der var indlogerede i de skaanede Bydele, taler Sandsynligheden for, at hun har forladt Byen strax efter Katastrofen.

Endnu i Slutningen af 1730 henlaa det hele som Brandtomt og nævnes heller ikke i Mandtallerne 1728/30, men i Begyndelsen af 1731, samtidig med at Byggeriet tog Fart overalt i Byen, er den nye Bygnings Opførelse paabegyndt af Søren Køhler, efter at han forinden havde købt Andreas Hansens Enkes Grund med paastaaende Ruiner, og allerede i Septbr. s. A. kunde Søren Køhler rykke ind i sit nye paa den samlede Grund opbyggede, grundmurede Hus, som han strax efter lod vurdere til Brandforsikrings Cassens Efterretning.

Efter Søren Køhlers Død i 1738 blev Ejendommen overtaget af hans Enke

Malene Gæverts.

I Skiftet efter ham, af 12te Marts 1738, anføres:

„Søren Rasmussen Køhler, var Kobbersmed, han døde „1738, han var gift med Malene Gæverts og de havde „2 Børn.

„Boet bestod af: Sølv 16 Rdl.
„Kobbersmed-Værktøj 49 „
„Gammelt Kobber 40 „
„Et Hus paa Hj. af Amager Torv og Helliggejststræde 2400 „
„Formue 2751 „
„Gæld 2225 „

I Mandtallerne for 1738 optræder Malene Gæverts dog ikke som Ejer, men derimod Urmager

Claus Henrich Fyrbach,

da han var kommen i Besiddelse af Huset allerede i Maj Maaned ved at ægte Søren Køhlers Enke. Fyrbach har næppe været noget godt Parti, thi den 2den Januar 1733 havde han udstedt til Jacob Bertelsen Møller en Panteobligation paa 81 Rdl. og pantsatte da en Del gode Møbler, saaledes et Klaver med Fod under, nogle gode Gangklæder samt Urmager Instrumenter; i en Panteobligation af 18de Juni 1739 pantsatte han sin Ejendom for det Beløb 2400 Rdl., som han var skyldig til Jomfruerne Maria og Kristine Berg, og længe varede det heller ikke, inden han solgte Ejendommen han havde tilgiftet sig. Salget fandt nemlig Sted den 14de Februar 1741 til Hørkræmmer

Jens Lausøe.

I Indkvarterings Mandtal for 1743 er der gjort følgende Tilføjelse ved Hørkræmmer Lausøe:

„Har 1 Svend, 2 Drenge, 1 Pige
„Han har ingen Formue, betaler 20 Rdl. i Kop-, Heste-
„og Carosse-Skat. Logerer: Peter Lund, Isenkræmmer,
„bor ogsaa Strand Kv. 56. Monsr. Wideman, betaler
„140 Rdl. i Formueskat.

I 1750 døde Jens Lausøes Hustru, Anne Christine Lund og i den Anledning indgav han den 7de September Begæring om:

„at der maa blive udmeldt 2 Haandværksmestre til at
„vurdere mit iboende Huus, beliggende paa Amager
„Torv til Efterretning ved Samfrænde Skiftes Holdelse
„efter min Sl. Hustru Anne Christine Lund imellem
„mig og vores eneste fælleds Barn Jens Gregorius
„Lausøe.

I Slutningen af 1777 døde Jens Lausøe, hvorefter Ejendommen overtoges af hans anden Hustru

Christine Lausøe,

men ifølge det mellem hende og hendes Stedsøn, Hørkræmmer

Jens Gregorius Lausøe

afhandlede Skifte, blev de enige om, at hun fratraadte og han modtog fra Begyndelsen af 1778 at regne saavel Dødsboets Købmandsvarer som Ejendommen.

I Begyndelsen af 1788 gik han fallit, og den 13de Marts blev Ejendommen ved Auction tilslaaet Melhandler

Kield Olsen.

Han har aabenbart ikke selv boet i Huset, da han i Vejviseren stadig staar for boende i Klosterstræde Matr. Nr. 60, nuværende Nr. 18.

I 1795 hjemsøgtes Kjøbenhavn atter af en frygtelig Ildebrand, og denne Gang brændte hele den sydlige Del af Amager Torv, men den nordlige Del med samt den her beskrevne Hjørneejendom forblev uskadt og ligeledes Lille Helliggejststræde. Medens Torvets søndre Husrække den 5te Juni stod i Flammer, opdagede pludselig en af de mange Tilskuere, en brav Borger, som var i Færd med at redde en af sine Venners Gods, at Renderne i Kræmmer Tacks Gaard (nuv. Nr. 8) var bleven antændt af Hede og paafaldende Ild, og om denne raske Mands Optræden haves følgende Beretning:

„Han raaber og skriger om Hjælp, men ingen Brand-
„folk var her tilstede. Endelig ser han en Sprøjte staa
„paa Torvet, han kalder Folk tilsammen og faar om-
„sider Mandskab nok af frivillige, uvedkommende,
„ædelmodige Mennesker til at kunne bringe den i
„Gang. Han tager fat paa Straalen. Man pumper,
„men forgæves. Et Hul paa Slangen gør alt Arbejde
„til intet. Endelig raaber En: Der er min Vante, stik
„den i Hullet. Han følger dette Raad, han ombinder
„den videre med sit Tørklæde, man flyer ham flere,
„ja Halsklude og paa denne Maade faar han sit Øje-
„mærke opfyldt, Hullet stoppes. Straalerne giver Vand
„og Ilden slukkes og paa denne Maade reddes denne
„Side af Amager Torv.

Kield Olsen besad Ejendommen indtil den 7de Januar 1804, da han solgte den til Skibskaptajn

Christen Nielsen

om hvem det vides, at han var født i Norge. I Borgerskabs Protokollen ses det, at han den 6te Januar 1813 ændrede sit Borgerskab som Skipper til Borgerskab som Lærredskræmmer. Han havde Ejendommen indtil sin Død i 1826, hvorefter den tilfaldt hans Søn og eneste Arving, Silke- og Klædekræmmersvend

Niels Emmiche Nielsen,

som var født i Kjøbenhavn den 5te Decbr. 1804; han vandt Borgerskab den 19de Decbr. 1829 som Silke-, Ulden- og Lærredskræmmer, men forinden havde han for Laugets Oldermand givet Bevis for, at han havde indkøbt for 1000 Rdl. Sølv af indenlandske Fabrikater.

Niels Emmiche Nielsen besad Ejendommen indtil 13de August 1846, da han afhændede den til Glashandler

Frederik Simmelkjær,

som var født i Kjøbenhavn den 3die Juli 1803 og vandt Borgerskab den 26de Oktbr. 1833 som Glashandler samt til at handle med indenlandsk Traad.

Aaret 1846 er det betydningsfulde og minderige Aar for det nuværende Firma P. Broberg jun's Eftf., thi det var i det Aar, at Firmaets Stifter, Peder Broberg, etablerede sig som Lejer af en Kælderbutik her i denne Ejendom.

Peder Pedersen Broberg var født den 16de September 1821 i Viborg Amt, tog Borgerskab i Kjøbenhavn den 14de Marts 1846 som Silke-, Ulden- og Lærredskræmmer. Jyde af Fødsel, som han var, oparbejdede han her i Kælderen med sejg Energi en efter Datidens Forhold meget betydelig Forretning i Tæpper. Publikums Krav til Hjemmets Udstyr var den Gang ikke saa højt stemte, som de senere er blevet. Hvad Gulvtæpper angik, var man fuldt tilfredsstillet med sammensyede Brysselertæpper. Til Gengæld krævede man, at det skulde være en god Vare til en rimelig, helst saa billig Pris, som mulig. Opfyldelsen af

disse Krav, at levere en god Vare til den billigst mulige Pris, blev Peder Brobergs ledende Forretningsprincip, og paa Grundlag af dette konsoliderede og videreførte han sin Forretning.

Den 14de Maj 1872 afgik Frederik Simmelkjær ved Døden. Paa det Tidspunkt var Brobergs Forretning i en saa glædelig Fremgang, at en større Udvidelse var paatrængende nødvendig, og han var derfor meget stærkt interesseret i nu at blive Ejer af Huset, hvorved han kunde sikre sin Forretnings fortsatte Trivsel paa dette Sted og foretage Udvidelser efterhaanden som de blev nødvendige.

Lykkeligvis var Broberg i 1872, da den belejlige Stund kom, naaet saa vidt, at han havde tilstrækkelige Midler til at købe Ejendommen, og det lykkedes ham ogsaa at erhverve den.

Den 6te Septbr. 1872 oprettedes Dokumentet, hvorved Professor J. Nellemann og Overretssagfører Fr. Zahle som Executores testamenti i Boet efter afdøde Fr. Simmelkjær solgte Ejendommen til Manufakturhandler

Peder Pedersen Broberg,

og efter at han den 6te Februar 1873 havde erlagt den sidste Del af Købesummen, blev Skødet thinglæst den 10de s. Md.

Den af Broberg planlagte Udvidelse af Forretningens Lokaler var tilendebragt i Maj 1874.

I Foraaret 1880 døde Peder Broberg, og den 20de Decbr. s. A. blev det Dokument thinglæst, i Henhold til hvilket Ejendommen blev udlagt i Arv til hans Brødre

Jens Pedersen Broberg

og

Lauritz Pedersen Broberg.

Det viste sig snart, at de af afdøde Peder Broberg iværksatte Udvidelser var utilstrækkelige, og Brødrene Broberg lod derfor i 1882 foretage ret omfattende Bygningsforandringer, for at skaffe mere Plads, og disse Arbejder var tilendebragt i December 1882.

Ifølge Dokument af 31te Decbr. 1885 solgte Jens Pedersen Broberg til sin Broder og Medejer den ham tilhørende Halvdel i Ejendommen, saa at

Lauritz Broberg

fra da af blev Eneejer.

Han fortsatte med Udvidelser, saa at Forretningen kom til at omfatte hele Kælder- og Stueetagen.

Den 16de Maj 1910 døde Lauritz Broberg, hvorefter Ejendommen strax blev overtaget og tiltraadt af Arvingen, Sønnen

Peter Niels Andreas Broberg.

Først den 28de Januar 1911 udstedtes Dokumentet, hvorved Ejendommen, af Grosserer L. E. Hjort og Overretssagfører J. L. Busch som Executores testamenti i Fællesboet efter afdøde Lauritz Broberg og Hustru Emmaline Frederikke Marie f. Sørensen, blev udlagt — i Henhold til de Afdødes Testamente —, i Arv til Sønnen.

Ved Lauritz Brobergs Død havde Andreas Broberg, den nuværende Indehaver af Firmaet, ogsaa overtaget Forretningen, og under hans Ledelse er den ført frem til den straalende Udvikling, den nu er naaet til, bedst karakteriseret som en Forretning, der i Lighed med det gamle byhistoriske Sted, hvor den har til Huse, er solidt fundamenteret.

Fundamentet er Peder Brobergs foran omtalte gode, gamle Forretningsprincip, der har baaret det ansete Firma gennem Tiderne, og paa dette Princip har de forskellige Indehavere ført Virksomheden frem til den Standard Stilling, den nu indtager.

I Aarenes Løb er Forretningen kommet til at omfatte, foruden Gulvtæpper, ogsaa Gardiner, Hvidevarer og en speciel Afdeling for Sengeudstyr, og den har knyttet en Kundekreds til sig, der ikke blot strækker sig over hele Stor-Kjøbenhavn, men rækker til de fjærneste Egne af Landet. Det er gaaet med denne Forretning, som med adskillige andre, der har vundet Landsry, at den fra en beskeden Begyndelse, lidt efter lidt, men støt og sikkert,

har arbejdet sig frem til den førende og dominerende Stilling, inden for sin Branche, som den ubestridt indtager.

——o—o——

Idet jeg nu forlader denne gamle, byhistoriske Ejendoms Enemærker, hvis Omskiftelser, Historie og Minder jeg levede mig ind i og fik kær, medens jeg med Besvær arbejdede mig frem fra en fjærn Fortid, maatte jeg til Slut, da jeg atter stod med begge Ben i min egen Tid, henfalde til allehaande, dybsindige Betragtninger ved at sammenligne Fortidens Kjøbenhavn med Nutidens. Hvor har alt dog forandret sig, Byen og Samfundslivet i den, Tiderne og Menneskene, Levemaade og Tankesæt, Sæder og Skikke, siden hin fjærne Tid, da Mogens Gjøe stille og fornem gik ud og ind i sin Gaard her paa Amager Torv. Hvor er Forvandlingen dog fuldkommen, nu er Amager Torv Strøgets Centrum, Dag ud og Dag ind glider en endeløs Menneskestrøm langs de smalle Fortove, medens Bilerne suser her forbi, som var der arrangeret Væddekørsel. Alt skal gaa hurtigere end hurtig, man lever rask, det nye fortrænger det gamle, det nyeste fortrænger det nye, den ene Dag maa helst ikke ligne den anden, man gaar i Spænding og Længsel efter, hvad Morgendagen vil bringe af splinternyt, man kræver evig Skiften, og de gammeldags og langsomme hvirvles med ind i denne rastløse og nervøse Jagen fra nyt til nyeste nyt.

Amager Torv har gennem Sekler set Kroningstog og Bryllupstog, Fyrsters Indtog og Fyrsters Ligtog, set de gamle Gaarde vige for nye Huse, set Ejere komme og Ejere gaa, Lejere flytte ud og Lejere flytte ind, set Gassen vige for Elektriciteten, Brolægningen for Asfalten, overjordisk for underjordisk, ja næsten alt har her været underkastet Forvandlingens Lov.

Det Amager Torv Mogens Gjøe kendte, er derfor ikke det, vi kender, men selve Torvet ligger der den Dag i Dag i disse gamle og minderige Omgivelser og vaager omhyggeligt over sine Ejendommeligheder og Minder fra

længst forsvundne Tider. Lad os være glade for det altsammen her omkring Amager Torv, det gamle som det nye, det synlige og det usynlige, og dertil mindes, at alt omkring os, fra Hytte til Borg, har sin Historie, uden hvilken alle Samfundsforhold vilde være løsnede fra deres Rod og i Fare for Sammenstyrtning.

Gid Fortid og Nutid, fremtidig som hidtil, maa gaa Haand i Haand paa Amager Torv, enige om at tage tilbørligt Hensyn til hinandens Interesser og Ønsker.

Tidligere udkommet af samme Forfatter:

„CHRISTIANS KIRKE“

„NYHAVN“

„NIELS HEMMINGSENS GADE“

„KNIPPELSBRO“